

ХАРАКТЕРИСТИКА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ПАРАДИГМІ

Актуальність дослідження. В умовах розвитку світової системи освіти на основі нових освітніх парадигм актуальним стає питання про наявність і формування педагогічних кадрів нової формації. Європейські країни сьогодні розпочали дискусію навколо того, як озброїти людину необхідними вміннями та знаннями для забезпечення її гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, що швидко розвивається. Саме тому важливим є усвідомлення поняття компетентності в педагогічній науці і практиці, суспільстві, що базується на знаннях. Потрібно визначити, яких саме компетентностей необхідно навчати і як, що має бути результатом навчання.

Мета дослідження. Метою даної статті є характеристика ключових компетенцій майбутніх учителів-філологів в сучасній педагогічній парадигмі.

Результати теоретичного аналізу проблеми. В більшості зарубіжних досліджень останніх років (Cl. Beelische, M. Linard, B. Rey, L. Turkal,) [12], поняття „компетенція” трактують не як набір здібностей, знань і вмінь, а як здібність чи готовність мобілізувати всі ресурси (організовані в систему знання та вміння, навички, здібності і психологічні якості), необхідні для виконання завдання на високому рівні, адекватній конкретній ситуації, тобто відповідно до цілей і умов перебігу процесу.

Похідним від терміну „компетенції” виступає поняття „ключові компетенції”. В більшості публікацій „ключові компетенції” розглядають як компетенції, спільні для всіх професій і спеціальностей. „Ключовими компетенціями” можна назвати такі, якими, по-перше, повинен володіти кожен

член суспільства, по-друге, можна застосовувати в найрізноманітніших ситуаціях.

У словнику „Професійна освіта” С. Вишнякова дає визначення термінам: „– компетентність (від лат. *competens* – належний, здібний) – 1) міра відповідності знань, умінь і досвіду осіб певного соціально-професійного статусу реальному рівню складності виконуваних ними задач і проблем. На відміну від терміну „кваліфікація”, включає поміж суцільно професійних знань і вмінь, що характеризують кваліфікацію....; 2) коло повноважень керуючого органу, посадової особи; питання, у межах яких мають право прийняття рішення; – компетенція: (від лат. *competentia* – належність по праву) – 1) коло повноважень, прав і обов’язків конкретного державного органу; 2) коло питань, у якому ця посадова особа володіє знаннями, досвідом” [3, с. 130-131].

Компетентність вчителя-філолога, на думку Т. Долгової, складається зі спеціальної компетенції (предметні і непередметні знання, які розвивають особистість, тобто знання загальних та основних навчальних дисциплін), технологічної (методичної), управлінської (організаторської, менеджерської) та комунікативної компетенцій. Особливістю комунікативної компетенції автори вважають її органічне входження до складу спеціальної, технологічної та управлінської компетенцій як засобу їх реалізації [4].

Як справедливо зазначає І. Трешина, компетентність вчителя-філолога реалізується як синтез, нероздільна єдність змістовного та структурного компонентів, які проявляються через професійно-лінгвістичну, соціальну, компенсаторну та особистісні риси [9].

Т. Ощепкова та її колеги виокремлюють мовну, комунікативну й методичну компетентності вчителя-філолога [11].

Мовна компетентність – це знання мови, тобто правил, за якими породжуються правильні мовні конструкції та речення [8, с. 24]. Знання

фонетичної системи мови та мовленнєві слухо-вимовні навички складають фонологічну компетенцію; знання з лексики, фразеології, граматики в єдності з вміннями породжувати текст (висловлювання) визначаються як лексико-граматична компетентність. А загалом на шкільному рівні мовна компетентність – це знання теоретичної інформації про мову (її систему і структуру) й мовного матеріалу (одиниць мови, правил їх сполучення), які забезпечують розвиток мовленнєвої діяльності та здатності до вербального спілкування.

Комунікативна компетентність виступає необхідною умовою життя людей, без якої неможлива ні особиста, ні громадська, ні професійна діяльність. Вона включає такі блоки:

Блок знань: психологія спілкування; функції спілкування; закономірності міжособистісної взаємодії; способи поведінки в міжособистісному спілкуванні; техніки спілкування; особливості міжособистісних конфліктів.

Блок умінь: адекватно сприймати та розуміти учнів; виявляти здатність до емпатії; орієнтуватися в різних ситуаціях спілкування; вирішувати конфлікти в системах „учень-учень”, „учень-батьки”, „учень-учитель”.

Комунікативна компетентність є складним, системним утворенням. За твердженням Р. Белла, в сучасній соціолінгвістиці її розуміють саме як систему, що виконує функцію балансування існуючих мовних форм, які визначаються з опорою на мовну компетентність комуніканта на тлі певних соціальних функцій [1, с. 73].

Методична компетентність учителя виявляється в поінформованості з проблем інновацій в освіті та використанні різноманітних освітніх технологій і засобів навчання, розробці дидактичних матеріалів, організації позакласної роботи.

Як зазначає Т. Комарницька, в учителя філологічного профілю повинні бути сформовані такі види компетенцій, як особистісна, що передбачає усвідомлення значущості ролі вчителя, соціальна (здатність затверджувати статус свого предмета в освітній концепції України), спеціальна, яка, в свою чергу, на думку дослідника, поділяється на мовну (доскональне володіння вчителем мовою, вміння навчити інших) і філологічну компетенції (володіння сучасними теоретичними знаннями з культурології) та дидактико-методична, до якої відносять володіння сучасними принципами комунікативної дидактики, орієнтованої на діяльнісний підхід до мови як інструменту до дії, когнітивний підхід, при якому учень є суб'єктом навчального процесу, та інтеркультурний підхід [6].

На думку О. Пометун, компетентність – це складна інтегрована характеристика особистості, під якою розуміють набір знань, умінь, навичок, ставлень, що дають змогу ефективно провадити діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виді діяльності [7].

Отже, спільним для всіх спроб дати визначення компетенції є розуміння її як здібності (чи готовності) індивіда вирішувати різноманітні проблеми, яка проявляється в сукупності знань, умінь і навичок, необхідних для розв'язання певного завдання. Відповідно, статус знань, умінь і навичок (явно чи неявно) трансформується з кінцевих у розряд проміжних цілей освіти або з цілей освіти переходить у засіб їх здобуття.

На підставі міжнародних і національних досліджень в Україні виокремлено п'ять наскрізних ключових компетентностей:

– уміння вчитися (передбачає формування індивідуального досвіду в навчальному процесі, вміння, бажання організувати свою працю для досягнення

успішного результату; оволодіння вміннями та навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки);

– здоров'єзберезувальна компетентність (готовність вести здоровий спосіб життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах);

– загальнокультурна (комунікативна) компетентність (передбачає опанування спілкуванням у сфері культурних, мовних, релігійних відносин, здатність цінувати найважливіші досягнення національної, європейської та світової культур);

– соціально-трудова компетентність (готовність робити свідомий вибір, орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя; оволодіння етикою громадянських стосунків, навичками соціальної активності, функціональної грамотності; вміння організувати власну трудову та підприємницьку діяльність; оцінювати власні професійні можливості, здатність співвідносити їх із потребами ринку праці);

– інформаційна компетентність (передбачає оволодіння новими інформаційними технологіями, вміннями відбирати, аналізувати, оцінювати інформацію, систематизувати її; використовувати джерела інформації для власного розвитку) [5].

Перелік ключових компетенцій А. Хуторський визначає на основі провідних цілей загальної освіти, структурної презентації соціального досвіду та досвіду особистості, а також основних видів діяльності, що дозволяють йому оволодіти соціальним досвідом, формувати навички життя та практичної діяльності в суспільстві. Таким чином, дослідник виділяє такі ключові компетенції: ціннісно-смыслову, загальнокультурну, навчально-пізнавальну, інформаційну, комунікативну, соціально-трудова та компетенцію особистісного самовдосконалення [10].

Перелік базових компетентностей можна поділити на три групи: загальнокультурні, методологічні, професійно-орієнтовані [2].

Загальнокультурні компетентності – потреба в самоосвіті та саморозвитку; моральні позиції особистості й прояв цих позицій у професійній і педагогічній діяльності; цілісні уявлення про людину, суспільство, культуру, науку і технологію в сучасному світі; потреба і здатність підтримувати своє фізичне та психічне здоров'я; знання про підтримку працездатності у швидкозмінних умовах життя; готовність до використання інформаційних і комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі; готовність до творчої діяльності.

Методологічні компетентності – готовність до організації навчально-виховного процесу в навчальному закладі; готовність розв'язувати професійно-педагогічні проблеми в умовах невизначеності; готовність до інноваційної діяльності у своїй професійній галузі; здатність до рефлексії, самоконтролю і корекції процесу професійної діяльності за результатом.

Професійно-орієнтовані компетентності – готовність до підготовки викладачів до відповідного рівня кваліфікації з робочої професії або посади службовця, до розробки змісту і дидактичних засобів професійного навчання; здатність до впровадження в навчально-виховний процес сучасних технологій професійного навчання та виховання; готовність до планування та проведення уроків (занять), застосовуючи сучасні методи, організаційні форми та засоби навчання; готовність до складання переліків навчально-виробничих робіт, їх нормування, експлуатації та обслуговування навчально-виробничого обладнання, складання планів виховної роботи в групі; готовність до організації позанавчальної діяльності викладачів, до використання індивідуального підходу у вихованні школярів.

Висновок. Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що компетентність вчителя-філолога складається з низки професійних компетенцій, які визначають змістову сторону професійної діяльності, тому сучасні активні процеси в системі освіти потребують реагування на нововведення, застосування інтенсивних навчальних технологій, створення нових моделей закладів освіти і концепцій їх подальшого розвитку. Реформа ототожнюється з інноваційними процесами, а відтак потребує від педагогів-філологів, що мають високий рівень професійної компетентності, здатність до запровадження інновацій.

Список використаної літератури:

1. Вашуленко М. С., Плахотник В. М. Концепція мовної освіти в Україні // Рідна школа. – 1994. – № 9. – С. 71-74
2. Введенский В. Н. Ключевые компетентности педагога в системе повышения квалификации // url: http://old.ippd.ru/bibl/pedagog_razvitie/p9_k002.doc
3. Вишнякова С. М. Профессиональное образование: Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика. – М.: НМЦ СПО, 1999. – 538 с.
4. Долгова Л. А., Захарова Л. П., Шилова Л. Н. Культурная модель профессионального развития учителя // Языковое образование в национально-культурном наследии России: исторические традиции, современность, взгляд в будущее. Тезисы докладов к конференции. – М.: АПК и ПРО, 2001. – С. 207-210
5. Ключевые компетенции и образовательные стандарты: Доклад А. Хуторского на Отделении философии образования и теоретической педагогики РАО 23 апреля 2002 г. – Центр „Эйдос”, www.eidos.ru

6. Комарницька Т. М. Кваліфікаційна характеристика вчителя іноземної мови в контексті сучасних наукових, психолого-педагогічних теорій, методів та технологій навчання // Міжнародне співробітництво та університетська освіта: Матеріали міжнародної наукової конференції: Вид-во МФ НаУКМА, 2000. – С. 161-165
7. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. – № 23. – С. 18
8. Семенов О. М. Мовне родинознавство (виховний потенціал лінгвокультури рідного краю). Навч. посібник. – К. – Глухів: РВВ ГДГУ, 2003. – 108 с.
9. Трешина И. В. Развитие профессионально-лингвистической компетенции преподавателя иностранного языка в курсе „Профессионально-педагогическая интерпретация текста”. Дис... канд. пед. наук.13.00.04. М., 2005
- 10.Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – №2. – С. 58-64
- 11.Шевчук Л. І. Розвиток професійної компетентності викладачів спеціальних дисциплін закладів профтехосвіти у системі післядипломної освіти: Дис ... канд.пед.наук: 13.00.04. – К, 2001. – 211 с.
- 12.Oschepkova T., Prolygina M., Starkova D. Techniques in Teaching – Training Context // Language education in the national cultural heritage of Russia: historical tradition, modernity, a look into the future. Abstracts of the conference. – М.: APK and PRO, 2001. –P. 199-201

Резюме. Стаття присвячена характеристиці ключових компетенцій майбутніх учителів-філологів в сучасній педагогічній парадигмі. Розглядаються „ключові компетенції” як компетенції, спільні для всіх професій і спеціальностей. Доведено, що ключовими компетенціями можна назвати такі, якими, по-перше, повинен володіти кожен член суспільства, по-друге, можна застосовувати в найрізноманітніших ситуаціях.

Ключові слова: компетенції, ключові компетенції, майбутні учителі-філологи, навчально-виховний процес, педагогічна парадигма.

Резюме. Стаття посвящена характеристике ключевых компетенций будущих учителей-филологов в современной педагогической парадигме. Рассматриваются "ключевые компетенции" как компетенции, общие для всех профессий и специальностей. Доказано, что ключевыми компетенциями можно назвать такие, какими, во-первых, должен обладать каждый член общества, во-вторых, можно применять в самых разнообразных ситуациях.

Ключевые слова: компетенции, ключевые компетенции, будущие учителя-филологи, учебно-воспитательный процесс, педагогическая парадигма.

Summary. The article is devoted to the characterization of the core competencies of future teachers of philology in modern pedagogical paradigm. Considered "core competence" as competence common to all professions. It is proved that the key competencies include the following, which, first, should have every member of society, and secondly, can be used in a variety of situations.

Keywords: competencies, core competencies, future teachers, linguists, educational process, pedagogical paradigm.

Зарічанська Наталія Володимирівна- канд. пед. наук, старший викладач кафедри іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського.